

AgEcon SEARCH

RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

Türkiye’deki “Mevsimlik Yabancı Tarım İşçilerinin” Durumunun, Hukuki Açından Dünyadaki Örneklerle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Merve YILMAZ¹, Cengiz SAYIN^{2*}

¹ Akdeniz Üniveristesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya, Türkiye. E-mail: merveyilmaz@akdeniz.edu.tr OrcID: 0000-0001-9061-3254

^{2*} Sorumlu Yazar, Akdeniz Üniveristesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya, Türkiye. E-mail: csayin@akdeniz.edu.tr OrcID: 0000-0002-5053-6909

MAKALE BİLGİLERİ

Makale tarihi

Received 8 October 2024

Accepted 13 December 2024

Available online 13 December 2024

Anahtar kelimeler:

Göç

Yabancı işçi

Mevsimlik tarım işçisi

Tarım hukuku

Dünya

Türkiye

*Sorumlu yazar:

✉ csayin@akdeniz.edu.tr

*Atf:

Yılmaz, M. & Sayın, C. (2024).

Türkiye’deki “Mevsimlik Yabancı Tarım İşçilerinin” Durumunun, Hukuki Açından Dünyadaki Örneklerle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi, 4(2), 047-061.

Ö Z E T

Yabancı işçilerin hukuki statüleri devamlı tartışma konusu olmakla birlikte genellikle sanayi sektöründe ve mevsimlik tarım işlerinde yabancı işçi talep düzeyi yüksek olmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerine yönelik hukuki düzenlemeler ülkelerin sosyal, ekonomik, demografik ve coğrafi özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Türkiye de önemli düzeyde yabancı işçi barındıran bir ülke konumundadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de mevsimlik yabancı tarım işçileri ile ilgili uygulamaların hukuki yönünün dünyadaki örneklerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Çalışmanın ana materyalini ikincil veriler oluşturmaktadır. Bu kapsamda, dünyada ve Türkiye’de yabancı mevsimlik tarım işçisi konusundaki hukuki metinler ve istatistik veriler tematik doküman analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Tarımda mevsimlik yabancı işçi göçü alan ülkeler genellikle tarım sektöründe gelişmiş ülkelerdir ve bazı dönemlerde ek işgücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler, yabancı mevsimlik tarım işçiler konusunda öne çıkmaktadır. Bu ülkelerde, mevsimlik yabancı tarım işçilerinin yasal olarak ülkeye girişini kolaylaştıracak yapılandırılmış programlar bulunmaktadır. Göç veren ülkeler tarımsal mevsimlik işçi göçü konusunda genellikle hukuki düzenleme yapmamaktadırlar. Fakat Meksika hükümeti, göç eden işçilerin haklarını korumak için hem iç yasal düzenlemeler hem de uluslararası anlaşmalar ile vatandaşlarının (özellikle ABD ve Kanada’da çalışanlar) güvenliğini ve refahını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Türkiye’de ise yabancı mevsimlik tarım işçileri özelinde hukuki bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevsimlik yabancı tarım işçilerinin hukuki durumunun iyileştirilmesi için uluslararası iş birliği ve ulusal düzeyde daha kapsamlı düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. İşçilerin haklarının korunması, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve özellikle sosyal entegrasyonun sağlanarak göç eden işçilerin sağlık taramasından geçirilmesi bu süreçte öncelikli olarak ele alınması gereken konulardır.

A B S T R A C T

The legal status of foreign workers is a constant subject of debate; however, there is generally a high demand for foreign labor in the industrial sector and seasonal agricultural work. Legal regulations concerning seasonal agricultural workers vary depending on the social, economic, demographic, and geographical characteristics of each country. Turkey is in a position of hosting a significant number of foreign workers. The aim of this study is to evaluate the legal aspects of practices related to seasonal foreign agricultural workers in Turkey, in comparison with examples from around the world.

The main material of the study consists of secondary data. In this context, legal texts and statistical data regarding seasonal foreign agricultural workers in both Turkey and the world have been evaluated using the thematic document analysis method. Countries that accept seasonal foreign labor migration in agriculture are typically those with a well-developed agricultural sector and periodically require additional labor. Countries such as the United States, Canada, Australia, and European nations like the United Kingdom stand out in terms of foreign seasonal agricultural workers. In these countries, there are structured programs in place to facilitate the legal entry of seasonal foreign agricultural workers. Countries that are sources of migrant labor generally do not implement legal regulations regarding the migration of seasonal agricultural workers. However, the Mexican government takes measures to ensure the safety and well-being of its citizens (particularly those working in the United States and Canada) through both domestic legal regulations and international agreements aimed at protecting the rights of migrant workers. In Turkey, there is no specific legal regulation regarding foreign seasonal agricultural workers. To improve the legal status of seasonal foreign agricultural workers, international cooperation and the implementation of more comprehensive regulations at the national level are necessary. Improving the legal status of seasonal foreign agricultural workers requires international cooperation and the implementation of more comprehensive regulations at the national level. The protection of workers' rights, the improvement of working and living conditions, and particularly the provision of social integration, including health screenings for migrant workers, are priority issues that need to be addressed in this process.

1. GİRİŞ

Mevsimlik tarım işçisi; başka bir tarım işletmesinde ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında ücretli olarak sürekli ya da gezici olarak mevsimlik çalışan kişidir (Sarper, 2009; Yılmaz vd., 2021). Mevsimlik yabancı tarım işçisi ise mesleki hareketlilik ya da gelir elde etmek amacıyla yapılan mekân değişiklikleri kapsamında kendi ülkesi dışında başka bir ülkeye belirli bir süre dahilinde çalışmak için gelen kişi olarak tanımlanmaktadır (Zaim, 1974; AB, 2014; Yılmaz, 2017). Bu işçiler genellikle daha yüksek işsizlik oranlarına veya düşük ücretlere sahip ülkelerden gelmekte ve mevsimlik tarım işçiliğine talep olan ülkelerde istihdam fırsatları aramaktadırlar. Bu bağlamda işgücü göçünü etkileyen temel faktörler; iş bulmak, daha iyi çalışma şartlarına sahip olmak, hayat standartlarını yükseltmek olarak sıralanmaktadır (Tüzünkan, 2013; IOM, 2019). Dünyada işçilerin çalışmak üzere göç etmesi 1600'lü yıllara dayanmaktadır (Fereli vd., 2016). Günümüzde de ekonominin globalleşmesi ve mobilitenin artması sebebiyle işgücü göçü hareketi artış göstermektedir. Göç alan ve göç veren ülkeler ise yıllara göre değişim göstermektedir. İşgücü piyasalarında yabancı veya göçmen işçi talebi ve bunların çalıştırılma durumları, tüm dünyada önemi giderek artan bir konu haline gelmektedir. Genel olarak göç ve özelden işgücü göçü çok çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Bunların başında, ülkelerdeki siyasal ve ekonomik dalgalanmalar gelmektedir. Son yıllarda da tüm dünyada göç düzeyi artan bir seyir izlemektedir. Dolayısıyla göç alan pek çok ülkede, diğer alanlarda olduğu gibi tarım sektöründe de yabancı işgücü talebi ve çalıştırma konusu ön plana çıkmaktadır. Yabancı tarım işçileri, gıda arzının sürekliliği açısından küresel düzeyde önemli bir role sahip bulunmaktadır.

İşgücü göçü alan ülkelerde, işletmeler yerel işçilerden işgücü talebini karşılayamadığı durumlarda yabancı işçi istihdam etmektedirler. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Göçmen İşçiler Küresel Tahmini Raporu'na göre dünya genelinde 169 milyon göçmen işçi bulunmaktadır. Göçmen işçilerin sektörler göre dağılımına bakıldığında %66,2'sinin hizmet sektöründe, %26,7'sinin sanayide, %7,1'inin de tarımda istihdam edildiği görülmektedir (ILO, 2021a). Tarımda kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda bu oranın çok daha fazla olduğu öngörülmektedir. Çünkü işgücü göçü yasal yollarla olabildiği gibi yasadışı yollarla da gerçekleşebilmektedir. Bu durum yasal olduğunda işgücü o yerin kalıcı unsuru haline gelirken, yasadışı olduğunda kayıt dışı işgücü özelliğini taşımaktadır (Şimşek, 2000).

Mevsimlik tarım işçilerinin gerek iş yaşamını ve gerekse sosyal sigorta durumlarını doğrudan ve dolaylı olarak konu edinen çok farklı yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Sayın, 2023). Bu düzenlemeler, ülkelere göre değişmektedir. Bu durum; ülkelerin coğrafi konumları, ekonomik koşulları, göç güzergahları ve işgücü yapısı ile ilgili kendi iç hukuku farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Örneğin; Kanada, Amerika, Avustralya gibi yüksek gelirli ülkelerde işletmeler, tarımda ağır işlerde çalışmaya karşı isteksizlik nedeniyle tarım sektöründe yabancı işgücü talep etmektedir (Martin, 2016).

Mevsimlik yabancı tarım işçilerini en çok istihdam eden ülkelerde genellikle tarım önemli bir sektör olup bu ülkelerde tarımsal üretimin belirli dönemlerinde yoğun bir şekilde ek işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Tarım sektöründe işgücü göçü konusunda çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte mevsimlik yabancı tarım işçileriyle ilgili hukuki düzenlemeler bağlamında karşılaştırmalı bir değerlendirmeye rastlanılmamıştır. Nitekim bu çalışmanın amacı, mevsimlik yabancı işçi çalıştırmada öne çıkan ülkelerin ele alınarak ilgili düzenlemelerin Türkiye ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Çalışma kapsamında 2 temel araştırma sorusuna cevap aranmaktadır.

Araştırma sorusu-1: Mevsimlik yabancı tarım işçiler özelinde yapılan hukuki düzenlemeleri ile öne çıkan ülkelerdeki işgücü modelleri hangi unsurları içermektedir?

Araştırma sorusu-2: Türkiye’de mevsimlik yabancı tarım işçiler kapsamında yapılan düzenlemeler, diğer ülkelerdeki uygulamalarla karşılaştırıldığında ne gibi farklılıklar ve benzerlikler göstermektedir?

Araştırmanın kapsamı; ILO ve Avrupa Birliği’nin (AB) uluslararası işgücü düzenlemeleri ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada, Avustralya, Birleşik Krallık gibi mevsimlik yabancı tarım işçileri için yüksek talep gören ülkelerin uygulamalarını ve bu uygulamaların Türkiye ile karşılaştırmasını içermektedir. Sonuç olarak bu çalışma, mevsimlik yabancı tarım işçiliğine ilişkin literatürdeki eksikliği gidermeyi hedeflemekte ve yasal düzenlemeler arasındaki farklılıkları anlamaya katkı sağlamaktadır. Böylelikle tarım sektöründe çalışmak üzere göç eden yabancı işçilerin ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesine yönelik politika önerilerinde bulunulması hedeflenmektedir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini, dünyadaki seçilmiş ülkelerin yabancı tarım işçisi odaklı hukuki düzenlemelerini kapsayan yayınlanmış mevcut ikincil veriler oluşturmaktadır. Veriler “tematik doküman analizi” yöntemi ile analiz edilmiştir.

Tematik doküman analizi; yazılı materyaller, hukuki belgeler ve görüşme dokümanları gibi metinsel verilerin analizinde sıklıkla kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Metinlerde yer alan temaları sistematik bir şekilde belirlemek ve yorumlamak amacıyla kullanılmaktadır (Nowell vd., 2017). Bu araştırma kapsamında yer alan yasal düzenlemelerde “mevsimlik yabancı tarım işçisi” anahtar kelimesi kullanılarak çalışma izni, çalışma koşulları gibi önemli konulara ilişkin veri madenciliği yapmak için “tematik doküman analizi” metodu uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Mevsimlik yabancı tarım işçileri konusundaki uluslararası düzenlemeler ve ulusal düzeyde “mevsimlik yabancı tarım işçileri” özelinde programlar hazırlayan ülkeler kapsamda verilmiştir. Temelde bu programlar çiftçilerin, mevsimlik işler için yasal olarak yabancı işçileri istihdam etmesine olanak tanıyarak tarım sektöründeki işgücü açığını gidermeye yönelik tasarlanmıştır.

3.1. Mevsimlik Yabancı Tarım İşçileri ile İlgili ILO Düzenlemeleri

ILO mevsimlik yabancı işçilerin çalışma koşullarını belirlemek amacıyla birçok sözleşme ve tavsiye kararı yayınlamıştır. Bu yasal düzenlemelerin bazıları doğrudan mevsimlik yabancı tarım işçileri ile ilgiliyken bir kısmı da dolaylı olarak bu grup işçileri kapsamaktadır. İlgili kararlar Çizelge 1’de yer almaktadır.

Çizelge 1. Yabancı mevsimlik tarım işçileri ile ilgili ILO düzenlemeleri

Tarih	Yasal düzenleme adı	Kapsam
1949	İstihdam Amaçlı Göç Sözleşmesi	Sözleşme, vatandaş olmayan tüm göçmen işçilerin sosyal güvenlik açısından muamele eşitliğini zorunlu kılmaktadır. Yabancı mevsimlik tarım işçileri de kapsamda değerlendirilmektedir. Sözleşme <i>Türkiye tarafından onaylanan ILO sözleşmeleri arasında yer almamaktadır.</i>
1952	Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi	<i>Türkiye’nin de onaylamış olduğu</i> sözleşme, sosyal güvenliğe ilişkin belirlenen asgari normlarda yabancılara eşit muamele

		(md. 68) ve mevsimlik tarım işçilerini (md. 24) kapsamaktadır.
1962	Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik) Sözleşmesi	Sosyal güvenlik ile yardımlar konusunda düzenlemeleri içeren sözleşme <i>Türkiye tarafından da onaylanmış</i> olup tüm maddeler yabancı mevsimlik tarım işçileri için de geçerlidir.
1975	Göçmen İşçiler Sözleşmesi	<i>Türkiye'nin taraf olmadığı sözleşme</i> , taraf devletlerde bulunan yabancı mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları ve bu işçilerin aile fertlerinin sosyal güvenliği bakımından "muamele eşitliğini" vurgulamaktadır.
1975	Göçmen İşçiler Tavsiye Kararı	Mevsimlik yabancı işçiler için iş sağlığı ve güvenliği önlemleri ele alınmaktadır (21, 22. md.).
1982	Sosyal Güvenlik Haklarının Korunması Sözleşmesi	Sözleşme, sosyal güvenlikle ilgili işverenlerin yükümlülüklerini düzenlemektedir ve yabancı mevsimlik tarım işçilerini de kapsamaktadır. <i>Türkiye bu sözleşmenin tarafı değildir.</i>
1988	İstihdamı Destekleme ve İşsizliğe Karşı Koruma Sözleşmesi	<i>Türkiye'nin taraf olmadığı bu sözleşmede</i> , mevsimlik iş tanımlanmakta çalışma koşulları ve işsizlik durumundaki yükümlülükler anlatılmaktadır.
1997	Özel İstihdam Büroları Sözleşmesi	Özel istihdam büroları tarafından istihdam edilen yabancı mevsimlik işçileri kapsamakla birlikte işçilerin korunması gerekliliği konusundaki hükümlere yer vermektedir. <i>Türkiye ilgili sözleşmenin tarafı değildir.</i>
2001	Tarımda Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi	Sözleşmede; tarım sektöründe çalışan işçilerin mesleki hastalık, malullük, iş kazası gibi durumlarda diğer sektörlerde çalışan işçiler ile aynı kapsama alınması gerekliliği ile ilgili hükümlere yer verilmektedir. <i>Türkiye bu sözleşmenin tarafı değildir.</i>
2006	Emek Göçüne İlişkin ILO Çok Taraflı Çerçevesi	Hükümler bağlayıcı olmamakla birlikte yabancı mevsimlik tarım işçilerinin sosyal koruma kapsamına alınması konularına yer verilmektedir.
2012	Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararı	Yabancı mevsimlik tarım işçileri ve tarım sektöründeki tüm dezavantajlı gruplara temel düzeyde sosyal güvenliğin sağlanması için rehber nitelikte bir karardır.
2015	Kayıtlı Ekonomiye Geçiş Tavsiye Kararı	Kayıt dışı işçiliğin önüne geçilmesi gerekliliği için alınan karar, gelir güvenliği sağlanarak kayıtlı ekonomiye geçiş ile ilgili konuları kapsamaktadır.

Kaynak: NORMLEX, 2022.

3.2. AB Yabancı Mevsimlik Tarım İşçileri Konulu Düzenlemeleri

AB'de genellikle her ülkenin kendine özgü mevsimlik işçi kabul eden yasaları ve düzenlemeleri bulunmaktadır. Fakat 2014'te kabul edilen AB Mevsimlik İşçi Direktifi ile mevsimlik işçilere belirli haklar tanınmış ve üye ülkelerin bu direktife uygun ulusal yasalar çıkarmaları gerektiği bildirilmiştir. AB'nin mevsimlik yabancı tarım işçilerini de kapsayan çalışmaları aşağıda özetlenmiştir.

a. 2007 Adımları: Avrupa Konseyi toplantısında 2007 yılı için iyi yönetilen yasal göç politikalarının geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Odak nokta mevcut ve gelecekteki işgücü ihtiyaçlarını karşılamak ve geçici göçü kolaylaştıracak yolları araştırmaktır.

b. Avrupa Göç ve Sığınma Paketi (2008): Üye devletler arasında ve üçüncü ülkelerle iş birliği temelinde ortak bir göç politikası oluşturmayı hedeflemektedir.

c. Stockholm Programı (2009): Bu program işgücü göçünün, ekonomik canlılığı ve rekabet gücünü artırabileceğini kabul etmektedir. Göç politikalarının uzun vadede ekonomik gelişme için kilit olduğunu belirtmektedir. Ayrıca AB topraklarında yasal olarak bulunan üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele yapılmasının önemi vurgulanmaktadır (Saliji, 2018).

3.2.1. AB Mevsimlik İşçi Yönergesi (2014/36/EU sayılı)

Yönerge, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından üçüncü ülke vatandaşlarının tarım, turizm,

inşaat gibi sektörlerde mevsimlik işgücü talebini karşılaması amacıyla düzenlenmiştir. Mevsimlik yabancı tarım işçileri de bu kapsamda olup işçilerin çalışma koşulları, işçi hakları, konaklama koşulları, çalışma izinleri ve üye ülkelere giriş çıkışlarına ilişkin kurallar bu düzenleme ile belirlenmiştir. Yönerge, her üye ülkenin kendi ulusal mevzuatlarına entegre edilmektedir. Uygulama biçimi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte ortak göç politikası ve uyum kriterlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda ortak göç politikası, etkin göç akışlarını yönetme ve üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele sağlama amacına yönelik AB'nin ortak göç politikası oluşturmak amacını taşımaktadır. Uyum kriteri ise üye devletlerin, belirli bir zaman dilimi içinde yönergeye uyum sağlayacak yasaları, yönetmelikleri ve idari hükümleri yürürlüğe koymalarını içermektedir. Yönerge kapsamında mevsimlik yabancı tarım işçilerini de kapsayan başlıca düzenlemeler aşağıda verilmiştir (AB, 2014):

- İlgili üye devletin sınırları içinde mevsimlik yabancı işçi olarak çalışmak için bir işveren ile iş sözleşmesi olması ya da bağlayıcı bir iş teklifi olması gerekmektedir. İş sözleşmesinin/teklifinin içeriğinde; işin türü, süresi, ücreti, çalışma saatleri, çalışma koşulları, konaklama durumu ve sigorta kapsamına alınacağına belgeleri yer almalıdır.
- İşveren ve işçi, mevsimlik çalışanın ev sahibi ülkedeki sosyal yardım sistemlerine başvurmadan kendisi hayatını idame ettirebilecek yeterli finansal kaynağa sahip olduğunu belgelemek zorundadır.
- Kamu politikası, güvenlik veya sağlık açısından tehdit oluşturduğu düşünülen bireyler mevsimlik işçi olarak kabul edilmemelidir.
- Üye devletler, başvuran kişinin yasa dışı göç riski oluşturmadığını ve izni sona erdiğinde üye devletlerin toprağını terk etme durumunu değerlendirmelidir.
- Üye devletler, herhangi bir on iki aylık dönemde en az beş ay ve en fazla dokuz ay olacak şekilde bir azami kalış süresi belirlemelidir.

Yönergenin, tüm AB üyesi devletler tarafından cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken vb. durumlarına bakılmaksızın ayrımcılık yapmadan uygulanması istenmektedir. Fakat ülkeler, üçüncü ülke vatandaşının daha önceki bir konaklama kararına uygun hareket etmediği durumlarda, üye ülke giriş başvurusunu reddetme hakkına sahip olmaktadır. Ayrıca yönerge, üye devletlerin mevsimlik işçi kabul etme hacmini belirleme hakkını etkilememektedir (AB, 2014).

3.3. ABD’de Mevsimlik Yabancı Tarım İşçilerine İlişkin Düzenlemeler

Dünya Göç Raporu’na göre ABD, en çok göçmen barındıran bir ülke olarak öne çıkmaktadır (BM, 2020). ABD’nin işgücü konusundaki tarihsel sürecinde de günümüz ile benzer bir yapısı olduğu görülmektedir. Nitekim, uluslararası işgücü göçüyle ilgili ilk kısıtlamalar Amerika tarafından 1921 yılında çıkarılan “Kota Yasası” ile getirilmiştir. Takip eden süreçte, Göçü Sınırlandırma Yasası (1924) ile her yıl sadece 162 bin kişinin göçmen işgücü olarak kabulüne izin verilmiştir (Stalker, 1994). Fakat yabancı işçilerin kaçak yollarla da çalışabildiği bilinmektedir. ABD’de özellikle Meksika’dan gelen göçmenler birçok eyalette tarım işlerinde kayıt dışı çalışmaktadır. Ekonomik rol açısından kaçak göçmen işçiler, ülke tarımının sürdürülebilirliği açısından kritik bir role sahiptir. Bu işçilerin yaptığı işler genellikle yerel işçiler tarafından yapılmak istenmeyen işlerdir. Çoğu zaman düşük ücretle çalışan bu işçilerin durumunu iyileştirmek için birçok düzenleme ve reform çabası olduğu görülmektedir. Bu konuda 1986’da uygulanan Göçmen Reform ve Kontrol Yasası (IRCA), birçok kaçak göçmenin yasal statü kazanmasına olanak tanımıştır (Massey, 2016). Günümüzde ise Migrant and Seasonal Agricultural Worker Protection Act (MSPA), ABD’de mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarını düzenlemektedir. Bu yasa işçilerin adil ücret, güvenli konaklama ve ulaşım ile ilgili standartlarını belirlemekle birlikte işçilerin haklarını da korumaktadır (DOL, 2023).

ABD’de göçmen işçi kabulünde, işçilerin niteliklerine ve istihdam alanlarına göre farklı programlar uygulanmaktadır. İşçilerin ülkede çalışabilmeleri için geçici işçi vizesi almaları gerekmektedir. Bu vizeler H-1B, H-2A, H-2B ve H3 olarak sınıflandırılmış olup kapsamaları aşağıda belirtilmiştir (USCIS, 2023a; USCIS, 2023b):

H-1B vizesi: Kendi uzmanlık alanında yükseköğrenim derecesine sahip, teorik ve pratik olarak çalışmalar yapmak amacıyla başvuran kişilere verilmektedir. Başvurunun kabul edilmesi için, ABD’de

faaliyet gösteren bir firmadan iş teklifi alınması gerekmektedir.

H-2B vizesi: Geçici veya mevsimlik tarım dışı işçilerin istihdamı amacıyla geçici tarım dışı işlerde çalıştırmak üzere yabancı işçilerin Amerika'ya girişini sağlamak amacıyla uygulanan bir programdır.

H-3 vizesi: Yabancıların tıp ve akademik staj dışındaki alanlarda tarım, devlet, ticaret, iletişim, finans, ulaştırma gibi meslekler ve endüstriyel alanlar da dahil olmak üzere stajyerlik eğitimi almak için ABD'ye seyahat etmelerine imkân tanımak amacıyla oluşturulan bir programdır.

H-2A vizesi: Mevsimlik yabancı tarım işçileri için özel olarak oluşturulan ayrı bir vize programıdır. Bu program, tarım işletmelerinin yerel işçi bulamamaları durumunda mevsimlik yabancı işçi istihdam edebilmelerine olanak tanımaktadır.

H-2A programı ve bu yasalar, ABD'de mevsimlik yabancı tarım işçilerinin çalışma şartlarını düzenleyen en önemli metinlerdir. İşverenler ve işçiler, bu düzenlemelerin gereksinimlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

3.3.1. H-2A Mevsimlik Tarım İşçiliği Vizesi

ABD'nin göç politikaları, tarım politikaları ve insan hakları ile ilgili hükümet düzenlemelerinde mevsimlik yabancı tarım işçileri önemli bir yer tutmaktadır. Amerika Vatandaşlık ve Göçmenlik Bürosu tarafından mevsimlik yabancı tarım işçilerinin ülkede çalışmasına imkân veren H- 2A vizesi programı düzenlenmiştir. Tarımsal üretimde bulunan işletmeler işgücü talebini yerel işçilerden karşılayamadığı durumlarda Vatandaşlık ve Göçmen Bürosu'nun ilgili formlarını doldurarak (I- 129 ve Geçici Yabancı İşçi Başvuru Formu) başvuru yapabilmektedirler. USCIS tarafından her yıl yayınlanan göç istatistiklerine göre 2022 yılında H-2A programı kapsamında 684 bin kişi ülkeye giriş yapmıştır (USCIS, 2023).

H-2A vizesi alabilmek için işverenin Çalışma Bakanlığı'ndan geçici işgücü sertifikası alması gerekmektedir. Başvuru esnasında işverenin diğer yükümlülükleri; mevsimlik tarım işini yapacak yeterli sayıda istekli, nitelikli ve uygun ABD'li tarım işçisi olmadığını ve çalıştıracağı yabancı işçilerin maaş ve çalışma koşullarının ABD'li bir işçi ile eş değer olacağını ispat etmektir. Ayrıca programa başvuracak olan tarım üreticisi işveren, işçilere uygun konaklama ve ulaşım gibi belirli şartları sağlamakla yükümlüdür. Başvurunun onaylanması durumunda gelecek olan işçinin ayrıca H-2A vizesi için başvuru yapması gerekmektedir. H-2A vizesi sadece belirli bir işveren ve belirli bir iş için geçerli olmaktadır. Bu iş dışında başka bir işte çalışılmalarına izin verilmemektedir. Vize tarihinin sona ermesi ile işçinin çalışma hakkı da sona ermektedir. H-2A kapsamında her ülke vatandaşı işçi olarak başvuramamaktadır. ABD İçişleri Bakanlığı tarafından her yıl H-2A'ya uygun ülkeler listesi yayınlanmaktadır. Uygun ülkeler listesi yayınlandığı tarihten itibaren 1 yıl geçerli olmaktadır. Toplamda 3 yıla kadar izin verilmekle birlikte işçiler, eşleri ve 21 yaşın altındaki çocukları için H4 vizesi alabilmektedirler. Ancak vize sahipleri, aile üyelerinin maddi olarak geçimlerini sağlayabileceklerini belgelerle kanıtlamakla yükümlüdür. Türkiye dahil hemen her ülkeden başvuru yapılabilmektedir (Federal Register, 2022; USCIS, 2023).

3.4. Kanada'da Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği Düzenlemeleri

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte yabancı işçiler, Kanada'nın tarım sektörünün önemli bir parçası haline gelmiştir (Caxaj ve Cohen, 2019). Kanada hükümetinin yayınladığı istatistiklere göre tarımda çalışan yabancı işçi sayısı 69.000'den fazla olmakla birlikte bu sayı tarım sektöründe çalışanların yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır (Statistics Canada, 2020). Kanada'da mevsimlik yabancı işçi alımına dair düzenlemeler genellikle federal hükümet tarafından belirlenen Göçmenlik ve Vatandaşlık Kanunu, İstihdam ve Sosyal Kalkınma Kanada (ESDC) tarafından yürütülen Geçici Yabancı İşçi Programı (TFWP) başlıkları altında düzenlenmektedir (GOC, 2023). Program, Kanadalı işverenlerin yerel işgücü bulamadıkları durumlarda yabancı işçi istihdam etmelerine olanak

tanımaktadır.

3.4.1. Mevsimlik Tarım İşçisi Programı

Mevsimlik Tarım İşçisi Programı (SAWP), TFWP'nin bir alt programıdır ve Kanada'nın çeşitli bölgelerinde sebze, meyve, süt ürünleri ve balıkçılık gibi mevsimlik tarım işlerinde çalışmak üzere yabancı işçilerin gelme ve çalışma koşullarını düzenlemektedir. Programa göre işveren ve işçilerin yükümlülükleri aşağıda yer almaktadır (Government of Canada, 2021):

- İşverenler çalıştıracakları yabancı işçiler için çalışma izni almak zorundadır. Bu süreçte, işverenlerin, Kanada içinde uygun bir çalışan bulamadıklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Ayrıca, işverenler yabancı işçilere uygun çalışma koşulları, konaklama ve diğer sosyal haklar sağlamakla da yükümlüdür.
- Programda, işverenlerin işçileri asgari ücretin altında çalıştıramayacağı hükmü yer almaktadır.
- Çalışmak üzere gelen işçi sadece çalışma izni süresince Kanada'da kalmaya hak kazanır ve bu süre zarfında sadece belirli bir işverenle çalışabilmektedir.
- Programa katılan işçilerin sağlık sigortası ve diğer sosyal yardımlar konusunda da belirli hakları bulunmakla birlikte bu haklar eyalete göre değişiklik göstermektedir.

3.5. Avusturalya'da Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği Düzenlemeleri

Avusturalya hükümeti, mevsimlik yabancı işçi çalıştırma kapsamında genellikle Pasifik ülkelerinden gelen mevsimlik işçilerin tarımda geçici olarak çalışmalarına izin vermektedir. Bu konuda tarımda geçici işçi ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulan özel programlar aşağıda yer almaktadır. Her bir programın özel şartları bulunmakla birlikte bu programlar ile işçilerin hakları güvence altına alınmakta ve çalışma koşulları belirlenmektedir (Curtain and Howes, 2020).

3.5.1. Mevsimlik İşçi Programı (SWP)

Avustralya'da tarım sektörünün hızla büyüme göstermesi nedeniyle giderek artan sayıda geçici işçiye ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel işçilerden işgücü ihtiyacı karşılanamaması nedeniyle ülke mevsimlik yabancı tarım işçisi göçü almaya başlamıştır. Kaçak işçi göçünü önlemek amacıyla Avusturalya Hükümeti, Pasifik Adaları ülkeleri ile iş birliği çerçevesinde Mevsimlik Çalışma Programı'nı (Seasonal Worker Program-SWP) 2012 yılında uygulamaya başlamıştır. Program, tarım sektöründe mevsimlik işçi ihtiyacını karşılamak için tasarlanmıştır. Bu program kapsamında Papua Yeni Gine, Tonga Vanuatu, Fiji, Samoa, Solomon Adaları ve Kiribati gibi Pasifik Adaları ülkelerinden işçiler Avusturalya'ya gelerek mevsimlik tarım işlerinde çalışabilmektedirler. Başlangıçta program sadece; bahçecilik, su ürünleri yetiştiriciliği, pamuk ve şeker kamışı yetiştiriciliği alanlarında pilot olarak uygulanmış ve yıllık 12 bin yabancı işçinin ülkeye girişine izin verilmiştir. Fakat 2015 yılından itibaren 12 bin işçi sınırlandırması kaldırılmıştır (GSP, 2021). Programın başlıca katılım şartları aşağıda yer almaktadır (Australian Government, 2023a):

- Başvuru için geçerli bir pasaport, vize başvurusu ve iş teklif mektubu gerekmektedir. Genellikle 21-45 yaş arasındaki işçilerin başvuruları kabul edilmektedir.
- Başvuran kişinin belirli sağlık şartlarını karşılaması gerekmektedir ve bu durum başvuru aşamasında bir sağlık muayenesi ile teyit edilmektedir.
- Vize süresi işin türüne göre değişmekle birlikte en fazla 9 aylık süre için verilmektedir.
- Program genellikle işçinin ailesini beraberinde getirmesine izin vermemektedir.
- Bazı işler için İngilizce bilme şartı ve deneyim aranmaktadır.
- İşverenler Avustralya standartlarında iş sunmayı garanti etmek zorundadır.

3.5.2. Pasifik Çalışma Programı (PLS)

Pasifik Çalışma Programı (Pasific Labor Scheme-PLS), Avustralya'nın Pasifik Adaları ülkeleri ile yapılan iş birliği çerçevesinde yürütülen bir programdır. Bu programın SWP'den farkı, belirli sektörlerde (tarım ve hizmet sektörleri gibi) yetenekli yabancı işçilere uzun dönemli çalışma imkânı

sunmasıdır. Bu programda da SWP’de olduğu gibi pasaport ve vize, sağlık durumu kontrolü, iş teklifi, işin türüne göre İngilizce bilgisi, deneyim vb. şartlar aranmaktadır. Program işçilere 1 ila 3 yıl arasında bir süre için Avustralya’da çalışma izni vermektedir. İzin süresi işveren, işin türü ve diğer faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Ayrıca bu süre boyunca işçilerin belirli şartlar altında iş değiştirmelerine izin verilebilmektedir (Australian Government, 2023c).

Mevsimlik Tarım İşçi Programı ve Pasifik Çalışma Program’larının tamamını kapsayacak ve tek bir Pasifik-Avustralya İşgücü Hareketliliği (PALM) Sözleşmesi için çalışmalar yapılmıştır. Program Haziran 2023 tarihinde Avustralya Hükümeti’ne sunulmuş olup Temmuz 2023 sonrasında yürürlüğe girmesi planlanmıştır. Geçiş dönemini yönetmek için 16 Haziran 2023 tarihinden itibaren SWP ve PLS başvurusu alınmaması kararlaştırılmıştır (Australian Government, 2023b; PALM, 2023).

3.6. Birleşik Krallık’ta Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği Düzenlemeleri

3.6.1. Mevsimlik Tarım İşçileri Programı (SAWS)

Seasonal Agricultural Worker Scheme (SAWS) olarak yayınlanan program, ağırlıklı olarak Bulgaristan ve Romanya’dan Birleşik Krallık’a (BK) tarım sektöründe çalışmak üzere gelen işçi akışını düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur. Uygulanma tarihi 1945-2013 yılları arasında olup 2019 yılında yeniden uygulanmaya başlanmıştır. BK’de tarım işletmeleri nitelikli, güvenilir, maliyet-etkin işçiler bulmakta zorlanmaktadır. Bu program ilk yıllarda Avrupa’daki genç öğrencilerin tarım sektöründe çalışmalarını teşvik etmek amacıyla bir kültürel değişim programı olarak kurulmuştur. Zamanla bu program tarım sektöründeki işgücü taleplerini karşılamak amacıyla kullanılan bir program haline gelmiştir. SAWS, 1990 yılından itibaren günümüzdeki formu ile faaliyete geçmiş ve yıllık 5.500 iş izni kotası ile altı ay süre sınırı konulmuştur. Kota miktarı zaman içinde değişim göstermiştir (2004 yılında 25.000’e kadar çıkmıştır) ve işgücü kaynağı ülkeler zamanla sadece Bulgaristan ve Romanya’ya indirgenmiştir. Bu program kapsamında işçiler, tek taraflı olarak işveren değiştirememektedirler. Fakat asgari ücret, ücretli tatil ve hastalık ücreti gibi haklara sahip olmakla birlikte konaklama ve ulaşım giderleri de karşılanmaktadır. Bulgaristan ve Romanya’nın 2013 yılında serbest dolaşım haklarına sahip olmasının ardından programın uygulanmasına son verilmiştir. Bu tarihten itibaren tarım sektöründe işçi açığının oluşmaya başlamasıyla yeni bir pilot program uygulanmaya başlanmıştır. Program kapsamında, 2020 yılında yılda 10.000 işçi ve 2021 yılında yılda 30.000 işçi çalışmak üzere BK’ye getirilmiştir. Program günümüzde İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmeye devam edilmektedir fakat sadece sebze ve meyve üretim işletmelerinde mevsimlik çalışmayı kapsamaktadır. İşçiler ağırlıklı olarak Ukrayna ve Moldova’dan temin edilmekte olup Barbados, Belarus, Fas, Romanya ve Rusya’yı da kapsamaması planlanmaktadır (CGD, 2021).

3.6.2. Mevsimlik İşçi Vizesi (SWS)

Mevsimlik İşçi Vizesi (Seasonal Worker Visa-SWS), özellikle tarım ve balıkçılık sektörlerinde mevsimlik işçi ihtiyacını karşılamak için tasarlanan bir programdır. Bu vize kapsamında BK ülkelerinde çalışabilmek için kabul ve süre ile ilgili şartlar aşağıda yer almaktadır (UK, 2023):

- Göçmen işçi çalıştırmak için lisans sahibi bir işverenden alınacak iş teklifi gerekmektedir. İşverenler, bu program kapsamında ülkeye işçi getirebilmek için işçinin uygun barınma koşullarını ve minimum ücret sağlamayı taahhüt etmelidir. Yapılacak olan işin nitelikleri, iş yerine ait bilgiler, yabancı işçinin nitelikleri, çalışma süresi ve ücret gibi unsurlar vize başvurusu yaparken belirlenmelidir.
- Vize başvurusunun onaylanmasının ardından işçiler en fazla 6 ay BK’de çalışabilmektedirler. Ancak sponsorluk sertifikasını sağlayan işveren “çoklu giriş sertifikası”na başvuru yapıp onaylanır ise kalış süresi 1 yıl içinde 6 ayı geçmeyecek şekilde birden fazla kez uzatılabilmektedir.
- Mevsimlik işçiler sadece tek bir işveren ile çalışabilmektedirler ve bu program kapsamında ailelerini yanında getirme hakkına sahip değildirler.
- İşçiler ülkede konakladığı süre boyunca sağlık hizmetlerine erişme hakkına sahip olmakla birlikte sosyal yardımlara erişim hakları bulunmamaktadır.

3.7. Meksika’da Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği Düzenlemeleri

Meksika’dan, ABD ve Kanada’ya çok fazla yabancı işçi göçü olmaktadır. Meksika hükümeti ülkeden göç eden işçilerin haklarını korumak amacıyla kendi iç yasal düzenlemelerinin yanı sıra uluslararası anlaşmalar da yapmaktadır. Tarım sektöründe çalışmak üzere Meksika’dan Kanada’ya yoğun bir şekilde yabancı mevsimlik tarım işçi göçü olması nedeniyle Meksika ile Kanada arasında aşağıda detayları açıklanan özel bir program uygulanmaktadır.

3.7.1. Geçici Tarım İşçileri Programı

Geçici Tarım İşçileri Programı (Programa de Trabajadores Agrícolas Temporales), Kanada topraklarında yer alan tarım işletmelerinde çalışacak olan Meksikalı işçilerin, çalışma koşullarını belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. Bu program, Kanada'nın tarım sektöründe mevcut işgücü açığını doldurmayı amaçlamakla birlikte Meksika vatandaşlarına da yüksek gelir elde etme fırsatı sunmaktadır. Meksika-Kanada Geçici Tarım İşçileri Programı, Meksika ve Kanada Hükümetleri arasında 1974 yılında imzalanan anlaşma sonrasında başlatılmıştır. Program, her iki hükümet arasındaki ikili ilişkileri geliştirmeye katkıda bulunmuş olup aynı zamanda uluslararası işgücü iş birliği için bir model oluşturmuştur. Program ile düzenli ve insan onuruna yakışır işçi göçü sağlama koşulları oluşturulmuştur. Programın bir parçası olarak işleyişe dahil olan Meksika ve Kanada'nın farklı hükümet kurumları (hem federal hem de eyalet düzeyinde); Ontario, Quebec ve Britanya Kolombiya'sı işveren derneklerinin temsilcileriyle yıllık değerlendirme toplantıları düzenlemektedir. Program, işçilere belirli bir süre için Kanada'ya gitme ve orada çalışma fırsatı sunmaktadır. İşçiler genellikle belirli bir tarım sezonu için oradadırlar ve çalışma süreleri ürünün türüne ve hasat zamanına bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. İşveren, işçilere asgari ücret, konaklama, sağlık sigortası ve diğer temel ihtiyaçlar gibi bazı temel haklar sağlamakla yükümlüdür. Bu tür programlar genellikle iki ülke arasında yapılan resmi anlaşmalarla düzenlenmekte ve her iki ülkenin de yasal gereksinimlerine uygun olarak işletilmektedir (GOB, 2020).

3.8. Türkiye’de Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği Düzenlemeleri

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yerel işgücü kaynaklarından işgücü talebi karşılanamadığında mevsimlik yabancı işçi istihdam edilmektedir. Türkiye’de tarımda mevsimlik tarım işçisi taleplerine bakıldığında genellikle ülke içinden göç eden işçiler ile işgücü ihtiyacı karşılanmakta olduğu görülmektedir. Fakat son yıllarda ülkede bulunan sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin artmasıyla birlikte yabancı işçilerin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye’ye gelen göçmenlerin bir kısmı tarımsal üretimde çalışmakta ve tarım sektöründe bazı işlerde yerel emeğin yerini almaktadır. Gürcü, Azeri ve Suriyeli işçiler belli tarımsal ürünlerin üretiminde ve belli coğrafi bölgelerde ücretli tarım işçilerinin asıl işçileri haline gelmiştir (Dedeoğlu, 2018).

Mevsimlik yabancı tarım işçilerinin çalışma şartları, kabulü ve hakları ile ilgili spesifik düzenlemeler bulunmamakla birlikte kapsayıcı düzenlemeler aşağıdaki bölümlerde açıklanmaktadır. Türkiye’de çalışmak isteyen yabancı işçiler, belirli yasal düzenlemelere uymak zorundadır. Bu düzenlemeler, işçilerin çalışma izinlerini ve diğer gerekli belgelerini almasıyla ilgili prosedürleri içermektedir.

3.8.1. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’nda mevsimlik yabancı işçiler

Türkiye’de yabancı işçi çalıştırılması konusunda en temel mevzuat olup ilgili düzenlemelerden sorumlu kuruluşlar; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi devlet organlarıdır. Uluslararası İşgücü Kanunu’nun amacı; uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasların belirlenmesidir (RG, 2016a).

a. Yabancı işçilik başvurusu ve değerlendirilmesi

- Başvurular yurt içinde doğrudan ÇSGB’ye, yurt dışında ise yabancının bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri veya Başkonsolosluklara yapılmaktadır. Çalışma izni uzatma başvurusu çalışma izni süresi dolmadan yapılmaktadır. Bakanlık tarafından, Uluslararası İşgücü

Politikası Danışma Kurulu kararları doğrultusunda çalışma izni başvurusunun değerlendirilmesinde ve çalışma izni puanlama sisteminin oluşturulmasında kullanılacak kriterler belirlenmektedir (md. 7)

- Mesleki yeterlilik gerektiren sağlık ve eğitim ilgili Bakanlıklardan, hizmetlerinde çalışacak yabancıların çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde ön izin alınması zorunludur (md. 8).
- Başvuru kabulünden sonra belirli bir işte çalışmak koşuluyla en fazla 1 yıl çalışma izni verilmektedir. Uygun şartlar sağlandığında bu izin 3 yıla kadar uzatılabilmektedir (md. 10).
- Bilim ve teknolojiye katkı amacıyla, Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılara Turkuaz Kart verilmektedir. Bu kartın geçerlilik koşullarında ilk 3 yıl geçiş süresi statüsündedir. Kartın geçiş sürecinde iptal edilmemesi durumunda yabancı çalışanın başvurusu halinde süresiz Turkuaz Kart verilmektedir (md. 11). Mevsimlik yabancı tarım işçileri bu kapsamda değildir ve geçici koruma sağlanan yabancılara bu madde hükümleri uygulanmamaktadır.

b. Kanun'da yabancı işçi çalıştırma kriterleri

- Ücret, işin türüne göre değişmekle birlikte yabancı işçiler asgari ücretin altında çalıştırılmamaktadır.
- Çalışma izni talep eden işyerinin en az 5 tane Türk vatandaşı istihdam etmesi gerekmektedir ve aynı iş yerinde birden fazla yabancı işçi var ise her bir yabancı işçi için 5 Türk vatandaşı istihdam etmelidir.
- İşletmenin belirlenen minimum miktarlarda öz sermayesi, brüt satış miktarı ve ihracat tutarı olması gerekmektedir.
- Başvurularında kriter uygulanmayacak yabancılar; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşları, en az 3 yıl olmak üzere Türk vatandaşı ile evli olanlar, Türk ve akraba toplulukları uygulamaları çerçevesinde ikamet izni verilmiş olanlar, annesi, babası veya çocuğu Türk vatandaşı olanlar, insani mülhazalar çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancılar, insan ticareti mağduru olup ikamet izni verilenler, vatansız statüsünde ikamet iznine sahip olan yabancılar olarak belirlenmiştir (ÇSGB, 2023a).

3.8.2. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Kanun, 2013 yılında yürürlüğe girmiş olup yabancıların ve uluslararası koruma başvurusunda bulunanların yasal statülerini belirlemektedir. Kanun'a göre 61. maddede tanımlanan mülteci statüsü sahibi yabancının Göç İdaresi Başkanlığı'nca verilecek kimlik belgesi çalışma izni yerine geçmektedir. Bu statüleri kazanmış kişiler söz konusu kimlik belgesiyle Türkiye'de çalışabilmektedirler. Şartlı mülteci olarak tanımlanan yabancılar ise (62. md.), uluslararası koruma başvuru tarihinden 6 ay sonra çalışma izni başvurusunda bulunabilmektedirler. Uygun bulunması halinde şartlı mülteciler Türkiye'de çalışabilmektedir. Yine aynı Kanun'da "koruma altındaki yabancı" olarak tanımlanan yabancıların (63. md.) aldıkları kimlik belgesi çalışma izni yerine geçmekte ve Türkiye'de çalışabilmektedirler (RG, 2013; ÇSGB, 2023b). Söz konusu çalışma izinleri için tarım sektörü ayrıca belirtilmemiştir.

3.8.3. Uluslararası İşgücü Kanunu (No: 6735) Uygulama Yönetmeliği

Yönetmelik, Uluslararası İşgücü Kanunu kapsamında yabancı işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması ve izlenmesi ile çalışma izni ve muafiyetler konusunda izlenecek usul ve esasları belirlemek amacıyla yürürlüğe konulmuştur. Yönetmelik'te yer alan "Çalışma İzni Muafiyeti" bölümünde, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak yabancılar altı aya kadar çalışma izninden muaftır ibaresi yer almaktadır (RG, 2022).

3.8.4. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29. maddesine dayalı olarak 2016 tarihinde çıkarılan bu yönetmeliğin amacı, geçici koruma sağlanan yabancıların çalışmalarına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir. Yönetmeliğe göre, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici

koruma sağlanan il valiliğine yapılmaktadır. Bu başvurular, ilgili valilik tarafından Bakanlığa bildirilmektedir. Gerekli görüldüğü durumlarda Bakanlıkça mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılara ilişkin il ve kota sınırlaması getirilebilmektedir (5. md.) (RG, 2016b).

4. TARTIŞMA

Çalışmadan elde edilen bulgular mevsimlik yabancı tarım işçileri özelinde ülkelerin uygulamalarını, hukuki düzenlemelerinin çerçevesini ve bu konudaki politikalarını kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bağlamda uluslararası düzenlemelerin etkisi, öne çıkan ülkelerde yapılan düzenlemelerin değerlendirilmesi, Türkiye’deki düzenlemelerin kapsamı ve diğer ülkelerle karşılaştırılması aşağıda yer almaktadır.

a. Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği ile İlgili Uluslararası Düzenlemelerin Etkisi

AB ve ILO yaptığı düzenlemelerle mevsimlik yabancı tarım işçilerinin hakları, çalışma ve barınma koşulları, sosyal güvenlik hakları konusunda asgari standartlar getirmektedir. ILO Göçmen İşçiler Sözleşmesi (1975) ve AB Mevsimlik İşçi Direktifi (2014) bu bağlamda yabancı işçilerin korunmasına yönelik önemli düzenlemelere yer vermektedir. Ancak, bu düzenlemelerin bağlayıcılığı ve uygulamadaki denetim eksiklikleri istenilen sonuçlara ulaşılmasında sorun teşkil etmektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda da bu sorunlara dikkat çekilmektedir. Örneğin, AB’nin mevsimlik yabancı tarım işçileri konusunda yaptığı düzenlemelerde, yönergelerin ulusal düzeyde yasalarla uyumlaştırılması süreçlerinde üye ülkelerin kendi önceliklerine odaklanması uygulamada ayrışmalara yol açmaktadır (Saliji, 2018). Türkiye ve diğer ülkelerin de ILO’nun belirli sözleşmelerine taraf olmaması belirlenen standartların ülkeler bağlamında ülke genelinde uygulanabilirliğini sınırlamaktadır.

b. Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği ile İlgili Düzenlemelerin Ülkeler Bazında Değerlendirilmesi

ABD, Kanada, Avustralya ve Birleşik Krallık’ta mevsimlik yabancı tarım işçileri özelinde özel vize programları bulunmaktadır. Bu ülkelerin amacı, tarım sektöründe geçici iş gücü ihtiyacını karşılamayı kolaylaştırırken göç eden yabancı işçileri koruyacak mekanizmalar geliştirmektir. ABD’de uygulanan H-2A Vize Programı ve Kanada’da uygulanan SAWP, tarım sektöründe yabancı işçi istihdamını yasal bir çerçevede düzenlerken ücret, barınma ve sosyal güvenlik hakları gibi kritik konuları kapsayan benzer standartlar getirmektedir. Fakat mevsimlik tarımda kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı ve işçilerin çalışma standartlarına ilişkin sorunlar devam etmektedir. Özellikle ABD’de, Meksikalı işçilerin düşük ücret aldığı ve büyük oranda kayıt dışı çalıştıkları bilinmektedir (Massey, 2016). Bu durum, ilgili düzenlemelerin uygulamada etkin bir denetimle desteklenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

c. Türkiye’de Mevsimlik Yabancı Tarım İşçiliği Konusunda Yapılan Düzenlemelerin Diğer Ülkeler ile Karşılaştırılması

Tarım sektöründe işgücünde yer alan mevsimlik yabancı işçiler için Türkiye’de ve diğer ülkelerde yasal düzenlemeler yapılmakla birlikte uygulamada farklılıklar bulunmaktadır. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de mevsimlik yabancı tarım işçiliği kapsamında özel bir düzenleme bulunmaması dikkat çekmektedir. Türkiye’de mevcut düzenlemeler işgücü ve göç ile ilgili genel hukuki metinler kapsamında yer almaktadır. Uluslararası İşgücü Kanunu ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik’te yer alan bu düzenlemelerin yabancı mevsimlik tarım işçileri özelinde kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. ABD ve Kanada’da uygulanan tarım sektöründe çalışmaya yönelik özel vize programları mevsimlik tarım yabancı tarım işçiliği kapsamında önemli düzenlemelerdir. Bu uygulamaların incelenerek Türkiye’de uygulanan “çalışma izni muafiyeti” düzenlemelerinin kayıt dışılığı önleyecek şekilde yeniden yapılandırılması, Kanada ve Meksika’nın ikili anlaşmalarla belirlediği yapılanmanın model alınarak göç yönetimini ulusal ve uluslararası düzenlemelerle desteklemesi önem arz etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancı mevsimlik tarım işçiliği konusu Türkiye’de olduğu gibi dünyada da üzerinde önemle durulan iş hukuku düzenlemelerindedir. Bu konuda ulusal ölçekli yasal düzenlemeler yanında konunun

önemi nedeniyle uluslararası da çeşitli anlaşmalar ve sözleşmeler bulunmaktadır. Gerek dünya örnekleri ve gerekse Türkiye uygulaması birlikte dikkate alındığında öne çıkan sonuç bulguları olarak şunlar söylenebilir:

- Genellikle tüm ülkeler uluslararası işgücü ile ilgili hukuki düzenlemelerinde mevsimlik işçi göçü konusunda hükümlere yer vermektedir. Fakat bu çalışma kapsamında ele alınan ülkeler mevsimlik işçi konusunda genel hukuki düzenlemelerinin yanı sıra mevsimlik yabancı tarım işçiliği özelinde programlar geliştirmişlerdir.
- Mevsimlik yabancı işçi kapsamında yapılan düzenlemeler genellikle tarım, konaklama veya inşaat gibi belirli sektörlerde geçici işgücü açıklarını doldurmak üzere tasarlanmış devlet tarafından yürütülen girişimlerdir. Bu programlar işverenlere, genellikle mevsimsel talebi karşılamak üzere, belirli bir dönem için yabancı işçi çalıştırma olanağı sağlamaktadır.
- Her bir programın kendine özel gereklilikleri ve başvuru prosedürleri bulunmaktadır. Programlar, incelenen hukuki dokümanlara göre genellikle; “belirlenmiş zaman dilimi”, “çalışma izinleri” ve “ücret düzenlemeleri” başlıkları altında yer alan hükümlerden oluşmaktadır.
- Mevsimlik yabancı tarım işçiliği kapsamındaki programlar, işgücü arzı ve talebini dengelemek için değerli araçlardır. Ancak bu konuda düzenlenen kabul programlarının hem gönderen hem de alan ülkeler açısından faydalı olabilmesi için etkin bir denetlemeye ihtiyacı bulunmaktadır. Nitekim denetim eksikliği işçilerin istismar edilmesine yol açabilmektedir. Devletler arası iş birliği ve yerel denetimler, bu istismarın önüne geçilmesinde büyük önem arz etmektedir.
- Türkiye’de mevsimlik yabancı tarım işçiliği özelinde ayrı bir düzenleme yapılmamış olup ilgili düzenlemeler uluslararası işgücü ile ilgili belli hukuki dokümanların içinde yer almaktadır. Türkiye’de bulunan yabancı nüfus göz önüne alındığında bu konuda ayrı bir ülke stratejisi belirleme ihtiyacı ortadadır.

Öneriler:

- Türkiye’de mevsimlik yabancı tarım işçilerinin çalışma izni süreleri, denetimi, ücret ve sosyal güvelik durumlarını kapsayan özel hukuki düzenlemelerin geliştirilmesi ve tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelerde yerel ihtiyaçlara uygun bir şekilde uygulanması,
- Yoğun göç alınan ülkelerle işçilerin haklarını ve işverenlerin sorumluklarını netleştiren ikili işgücü anlaşmalarının yapılarak işçi akışının etkin yönetilmesi,
- Mevsimlik yabancı tarım işçilerinin işçilerin uyum süreci ve kültürel adaptasyonu açısından faydalı olacak Türkçe eğitimi programları düzenlenerek Türkçe bilme kriteri getirilmesi,
- Güvenlik veya sağlık açısından tehdit oluşturduğu düşünülen bireylerin mevsimlik işçi olarak kabul edilmemesi,
- Türkiye’nin coğrafi konumu gereği yoğun olarak göç aldığı ülkeler ile ikili anlaşmalar ile iş birliği yapılarak göç sürecinin daha etkin yönetilebileceği ve tarım sektöründe sürdürülebilir bir işgücü modeli teşvik edeceği öngörülmektedir.

Bu çalışma, mevsimlik yabancı tarım işçiliği konusunda yapılan düzenlemelerin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır ancak Türkiye’de bulunan mevsimlik yabancı tarım işçiler konusunda kapsamlı saha araştırmalarını da kapsayan daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit katkıda bulduklarını beyan ederler.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

AB, (2014). AB, Directive 2014/36/EU of the European Parliament and of the Council. L 94/375 2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2014:094:FULL&from=BG>

- Australian Government, (2023a). Australian Government, Seasonal Worker Programme and Pacific Labour Scheme 2023, [https://www.ato.gov.au/Business/PAYG-withholding/In-detail/Seasonal-Worker-Program/?page=1#Seasonal Worker Programme](https://www.ato.gov.au/Business/PAYG-withholding/In-detail/Seasonal-Worker-Program/?page=1#Seasonal%20Worker%20Programme).
- Australian Government, (2023b). Australian Government, PALM Scheme - Seasonal Worker Programme and Pacific Labour Scheme Approved Employers 2023, <https://www.dewr.gov.au/pacific-australia-labour-mobility-scheme/resources/palm-scheme-seasonal-worker-programme-and-pacific-labour-scheme-approved-employers-transition-advice>
- Australian Government, (2023c). Australian Government, Pacific Labour Scheme 2023, <https://immi.homeaffairs.gov.au/visas/getting-a-visa/visa-listing/temporary-work-403/pacific-labour-scheme>
- Caxaj, C. S., & Cohen, A. (2019). "I will not leave my body here": Migrant farmworkers' health and safety amidst a climate of coercion. *Int J Environ Res Public Health*, 16(15), 2643. <https://doi.org/10.3390/ijerph16152643>
- CGD, (2021). CGD, Seasonal Agricultural Worker Scheme (SAWS) 2021, https://gsp.cgdev.org/wp-content/uploads/2021/07/CGD-Legal-Pathways-Database_SAWS-1.pdf
- Civan, O. E., & Gökalp, A. (2011). Göçmen işçi kavramı ve göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği. *Çalışma ve Toplum*, 1(28), 233-264. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2576166>
- ÇSGB, (2023a). ÇSGB, Yabancı İşçiler Başvuru Kriterleri 2023, <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/calisma-izni/basvuru-turleri/>
- ÇSGB, (2023b). ÇSGB, Uluslararası Koruma Çeşitleri 2023, <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/yabanci-statuleri/uluslararasi-koruma-saglanan-yabancilar/>
- Curtein, R., & Howes, S. (2020). Governance of the Seasonal Worker Programme in Australia and Sending Countries, 2020, [https://devpolicy.org/publications/reports/Governance SWP 2020 WEB.pdf](https://devpolicy.org/publications/reports/Governance_SWP_2020_WEB.pdf)
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal üretimde göçmen işçiler: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(56), 37-68. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2576171>
- Federal Register, (2022). Federal Register, Identification of Foreign Countries Whose Nationals Are Eligible to Participate in the H-2A and H-2B Nonimmigrant Worker Programs 2022, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2022-11-10/pdf/2022-24539.pdf>
- Fereli, S., Aktaç, Ş., & Güneş, F. E. (2016). Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, beslenme durumları ve görülen sorunlar, *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 36-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/334542>
- GOB, (2020). GOB, Programa de Trabajadores Agrícolas Temporales 2020, <https://www.gob.mx/sre/acciones-y-programas/el-programa-de-trabajadores-agricolas-temporales-mexico-canada-ptat>
- GOC, (2023). GOC, Temporary Foreign Worker 2023, <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/temporary-foreign-worker.html>
- Government of Canada (2021). Government of Canada, Hire a Temporary Worker Through the Seasonal Agricultural Worker Program: Overview 2021, <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/services/foreign-workers/agricultural/seasonal-agricultural.html>
- GSP, (2021). GSP, Seasonal Worker Programme (SWP) 2021, [https://gsp.cgdev.org/wp-content/uploads/2021/07/CGD-Legal-Pathways-Database Seasonal-Worker-Programme-SWP-1.pdf](https://gsp.cgdev.org/wp-content/uploads/2021/07/CGD-Legal-Pathways-Database_Seasonal-Worker-Programme-SWP-1.pdf).

- ILO, (1952). ILO, 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi 1952, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm
- ILO, (1962). ILO, 118 No'lu Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik) Sözleşmesi 1962, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377276/lang--tr/index.htm
- ILO, (1975). ILO, 151 No'lu Göçmen İşçiler Tavsiye Kararı 1975, <https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12010:0::NO::>
- ILO, (2006). ILO, Emek Göçüne İlişkin Rehber İlkeler 2006, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_749783.pdf
- ILO, (2012). ILO, 2012 tarihli ve 202 sayılı Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararı 2012, <https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12010:0::NO::>
- ILO, (2015). ILO, 2015 tarihli ve 204 sayılı Kayıtlı Ekonomiye Geçiş Tavsiye Kararı 2015, <https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12010:0::NO>.
- ILO, (2021a). ILO, Uluslararası Göçmen İşçiler Küresel Tahminleri 2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_811865.pdf
- ILO, (2021b). ILO, Göçmen İşçiler, Mülteciler ve Ailelerini Sosyal Koruma Kapsamına Almak 2021, [wcms_828383.pdf \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_828383.pdf)
- ILO NORMLEX, (2023). Information System on International Labour Standards 2023, [Recommendations \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12000:0::NO::)
- IOM, (2019). IOM, Göç Terimleri Sözlüğü 2019, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Martin, P. L. (2016). Migrant Workers in Commercial Agriculture 2016, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_538710.pdf
- Massey D. S. (2016). Göç kuramlarında kayıp halka. Göç Dergisi, 3(2), 143-165. <https://doi.org/10.33182/gd.v3i2.576>
- NORMLEX, (2022). Information System on International Labour Standards, <https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12000:0::NO::>
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. International Journal of Qualitative Methods, 16(1), 1-13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- PALM, (2023). PALM, Scheme Announcements - Federal Budget 2023, <https://www.palmscheme.gov.au/>
- RG, (2013). 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Sayı: 28615, Tarih: 04.04.2013.
- RG, (2016a). 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu. Sayı: 29800. Tarih: 13.8.2016.
- RG, (2016b). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. Sayı: 29594, Tarih: 15.01.2016.
- RG, (2022). Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği. Sayı: 31738, Tarih: 02.02.2022.
- Saliji, T. (2018). Avrupa Birliği geri kabul anlaşmaları: Türkiye örneği [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Sarper, S. (2009). İş Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, s. 231.
- Sayın, C. 2023. Tarımda İş Hukuku Ders Notları.

- Stalker, P. (1994). The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration 1994, <https://digitallibrary.un.org/record/160027>
- Statistics Canada, (2020). Statistics Canada, COVID-19 Disruptions and Agriculture: Temporary Foreign Workers 2020, <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/45-28-0001/2020001/article/00002-eng.ht>
- UK, (2023). UK, Seasonal Worker visa (Temporary Work) 2023, <https://www.gov.uk/seasonal-worker-visa>
- USCIS, (2023a). USCIS, Temporary (Nonimmigrant) Workers 2023, <https://www.uscis.gov/working-in-the-united-states/temporary-nonimmigrant-workers>
- USCIS, (2023b). USCIS, H-2A Temporary Agricultural Worker Program 2023, <https://www.uscis.gov/search?query=h2a%20temporary%20agricultural%20workers%20uscis>
- Yılmaz, M. (2017). Giresun ili fındık işletmelerinde çocuk işçiliği [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Yılmaz, M., Sayın, C., & Bozoğlu, M. (2021). Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde tarım aracılığının rolü: Giresun ili fındık örneği. Mediterranean Agricultural Sciences, 34(2), 189-194. <https://doi.org/10.29136/mediterranean.822016>